

Derleme Makale

AI Çağında İnsan Odaklı Eleştirel Bir Düşünce Akımı: Post-Luddizm

A Human-Oriented Critical Thought Movement in the Age of AI: Post-Luddism

Sefer DARICI

Doç. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

İletişim Fakültesi

sdarici@cumhuriyet.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-3630-4511>

Makale Geliş Tarihi	Makale Kabul Tarihi
04.10.2025	01.01.2026

Öz

Technological Forecasting and Social Change Dergisi'nde 2024 yılında yayınlanan "How will I break AI? Post-Luddism in the AI age: Fuzzy MCDM Synergy" (Darıcı ve ark., 2024) başlıklı makaleyle literatürde ilk kez analitik-empirik çalışması yapılan ve kamuoyunda 'yapay zeka nedeniyle işsiz kalma korkusu' olarak bilinen Post-Luddizm kavramı, yapay zeka çağının getirdiği karmaşık teknolojik ve toplumsal sorunları anlamak için bütüncül ve eleştirel bir çerçeveye ihtiyaç duymaktadır. Post-Luddizm'i sadece kavramsal olarak tanımlamanın ötesine geçmek, daha detaylı bir yapı ve arka plan sağlamak bu çalışmadaki temel motivasyonu oluşturmaktadır. En genel haliyle Post-Luddizm, teknolojinin hızlı gelişimi karşısında ortaya çıkan modern bir eleştirel düşünce akımı olarak tanımlanabilir. Bu akım, tarihsel Luddite hareketini temel alarak, teknolojiye dair eleştirileri modern dönemin sosyo-ekonomik, çevresel ve etik sorunları bağlamında insan merkezli olarak yeniden yorumlamaktadır. Özellikle yapay zeka, otomasyon ve dijital gözetim gibi ileri teknolojilerin toplumsal etkilerini sorgulayan Post-Luddizm, teknolojinin birey ve toplum üzerindeki dönüştürücü etkilerini derinlemesine analiz etmektedir. Bu bağlamda makale, Post-Luddizm'in temel özelliklerinin ve endişelerinin neler olduğunu açıklayarak, yapay zeka çağındaki yerini kapsamlı bir teorik perspektifle sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zeka, Post-Luddizm, İşsizlik, Tekno-empatik ergonomi, Teknoloji

Abstract

The article titled 'How will I break AI? Post-Luddism in the AI age: Fuzzy MCDM Synergy' (Darıcı et al., 2024), the concept of Post-Luddism, known in the public sphere as the "fear of unemployment due to artificial intelligence" and studied analytically and empirically for the first time in the literature, requires a holistic and critical framework to understand the complex technological and social problems brought about by the age of artificial intelligence. Moving beyond merely defining Post-Luddism conceptually and providing a more detailed structure and background constitutes the fundamental motivation for this study. In its most general form, Post-Luddism can be defined as a modern critical school of thought that has emerged in response to the rapid development of technology. Building on the historical Luddite movement, this current reinterprets critiques of technology in a human-centred manner within the context of the socio-economic, environmental, and ethical problems of the modern era. Questioning the social impacts of advanced technologies such as artificial intelligence, automation, and digital surveillance, Post-Luddism deeply analyses the transformative effects of technology on individuals and society. In this context, the article aims to present the fundamental characteristics and concerns of Post-Luddism within a comprehensive theoretical perspective, clarifying its place in the age of

Önerilen Atıf /Suggested Citation

Darıcı, S., 2026. AI Çağında İnsan Odaklı Eleştirel Bir Düşünce Akımı: Post-Luddizm, Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi, 61(1), 50-61.

artificial intelligence.

Keywords: *Artificial Intelligence, Post-Luddizm, Unemployment, Techno-empathic ergonomics, Technology*

Giriş

19. yüzyılın başlarında İngiltere'de ortaya çıkan Luddite hareketi, tekstil makinelerinin işçilerin emeğini tehdit ettiği gerekçesiyle makineleri kırma eylemlerini içermekteydi (Binfield, 2006). Ludditelerin 1811'deki eylemleri ardından, hareket zamanla küresel bir teknoloji karşıtı felsefeye ve Neo-Luddizm'e dönüştü (Jones, 2013). Luddite hareketi, teknolojiyi sadece bir yenilik olarak görmekten ziyade, bu teknolojilerin çalışanlar üzerindeki ekonomik ve toplumsal etkilerini de eleştirmekteydi. Bu bağlamda Orijinal İngiliz Ludistler (1811-1812) ve 1956 sonrası Neo-Luddistler yeni teknolojik sermaye nedeniyle işlerini ve geçim kaynaklarını kaybetme tehdidiyle karşı karşıyaydılar. Ancak onların asıl endişesi teknolojiye karşı değil, işin kaybıyla hayatlarındaki onur ve anlamın da kaybına ilişkindi (Sabie ve ark., 2023; McKay, 2020). Klasik Ludist Hareket ve Neo-Luddizm'in temel endişelerinin merkezinde mavi yakalılar varken, yapay zekanın iş gücü piyasaları üzerindeki etkisini 2010'lardan itibaren hızla arttırmaya başlamasıyla beyaz yakalılar da içine dahil eden daha yeni bir süreç başladı. Özellikle büyük ölçekli işten çıkarmalar yapay zekanın otomasyon yeteneklerinin hız kazandığı 2020'li yıllarda daha belirgin hale geldi. Bu nedenle Post-Luddizm bu kaygıların arttığı 2020'den başlayıp günümüze kadar olan süreç içerisinde değerlendirilmektedir. Post-Luddizm, luddist hareketin özündeki tarihsel eleştiriyi modern teknolojiye uyarlayarak, yapay zeka, dijital gözetim ve otomasyon gibi alanlarda benzer sorunlara odaklanmaktadır. Bu Luddist evrim, teknolojinin sadece bireyler üzerinde değil, aynı zamanda toplumsal yapılar üzerinde de ciddi etkileri olabileceği fikrini merkeze almaktadır.

Luddizm'den Post-Luddizm'e evrim, Endüstri Devrimi'nden bu yana değişen iş gücü dinamikleri ve teknolojiye karşı oluşan toplumsal tepkilerle şekillenmiştir. Luddite hareketinin başlangıcında makineler işçilerin geçim kaynaklarını tehdit ederken, günümüz Post-Luddizm'inde yapay zeka ve dijitalleşme, bireylerin mahremiyetini ve istihdam olanaklarını tehdit eden unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda Post-Luddizm, teknolojinin etik sınırlarını sorgulayan ve teknolojinin faydaları kadar zararlarını da göz önünde bulunduran bir hareket olarak öne çıkmaktadır.

Post-Luddizm, yalnızca teknolojinin ekonomik etkilerini değil, aynı zamanda bireysel ve toplumsal boyutlarda yarattığı değişimleri de dikkate almaktadır. Bu bağlamda, teknolojik gelişmelerin sadece inovasyon ve ilerleme anlamına gelmediğini, aynı zamanda çeşitli sosyal, kültürel ve çevresel sorunları da beraberinde getirebileceğini vurgulamaktadır. Post-Luddizm, özellikle sosyal eşitsizliklerin artışı, mahremiyetin kaybı, çevresel bozulmalar ve toplumsal kontrol mekanizmalarının güçlenmesi gibi konular üzerinde de derinlemesine analizler yapmaktadır. Bu hareket, teknolojiyi faydalı ve sürdürülebilir bir şekilde yönlendirmenin gerekliliği üzerinde durmaktadır. Bu bağlamda Post-Luddizm, teknolojinin birey ve toplum üzerindeki dönüştürücü etkilerini analiz eden ve teknolojiyi insan merkezli olarak yeniden yorumlayan ve konumlandıran bir akımdır.

Bu çalışma Luddizm, Neo-Luddizm ve Post-Luddizm'i tarihsel kökenleri ve çıkış nedenleri üzerinden açıklayarak, farklılıklarını ve perspektiflerini ortaya koymak, ayrıca Post-Luddizm'in temel ilkelerini ve eleştiri alanlarını açıklamayı hedeflemektedir. Çalışma Post-Luddizm'i ilkeleri ve eleştiri alanları ile açıklayan ayrıca diğer Luddist hareketlerle farkını ortaya koyan literatürdeki ilk çalışmadır. Ayrıca "teknolo-empatik ergonomi" kavramı da ilk kez bu makalede kullanılmaktadır.

Makalede ilk olarak tarihi Luddite Hareketi ve Luddizm'in evrimi tarihsel perspektifinden hareketle tartışılmıştır. Daha sonra Post-Luddizm'in temel ilkelerinin neler olduğu tek tek irdelenmiş ve ardından Post-Luddist eleştiri alanları, endişeler detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

Tarihi Luddite Hareketi ve Luddizm'in Evrimi

İngiltere'de Endüstri Devrimi'nin ilk safhasında ortaya çıkan Ludditeler, tekstil makinelerinin (mekanik dokuma tezgahları, kırpma makineleri) kullanımının vasıflı işçilerin işten çıkarılmasına, ücretlerin düşmesine ve çalışma koşullarının ağırlaşmasına yol açmasına karşı bir direniş sergilemişlerdir (Binfield, 2006). Onların "makine kırma" eylemleri, teknolojinin kendisine yönelik irrasyonel bir nefretten ziyade, teknolojinin belirli toplumsal ve ekonomik güçler (fabrika sahipleri) tarafından işçilerin aleyhine kullanılmasına karşı bir protestoydu (Thompson, 2016; Jones, 2013). Ludditelerin temel endişesi, teknolojinin yol açtığı ekonomik güvencesizlik ve mesleki onurun kaybıydı (Sabie ve

ark., 2023; McKay, 2020). Bu bağlamda Luddite hareketi işçilerin gözünde salt teknolojiyi temsil eden makinelerle karşı değil, aynı zamanda bu makinelerin toplumsal eşitsizlikleri derinleştiren kullanım biçimlerine karşı da bir direnişti (Jones, 2013). Luddizm teknolojik değişimin toplumsal ve insani boyutlarına dair ilk kitlesel tepkilerden biri olarak değerlendirilebilir.

Luddite hareketinin bastırılmasının ardından teknolojiye yönelik endişeler farklı dönemlerde de devam etti. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrası hızlanan teknolojik gelişmeler (nükleer teknoloji, bilgisayarlar, otomasyon vb.) karşısında Neo-Luddist hareket ortaya çıktı (Jones, 2013). Mavi ve beyaz yakalıların ayrımının belirginleştiği, seri üretimin emeğin yerini daha fazla almaya başladığı bu dönemde Neo-Luddistler, teknolojinin çevreye verdiği zararlar (Maxwell ve Miller, 2012), toplumsal yabancılaşma, insan kontrolünün azalması ve teknolojinin askeri veya endüstriyel kompleksler tarafından kötüye kullanılması potansiyeli üzerine yoğunlaştılar (Winner, 2020). Bu dönemde tıpkı bir "megamachine" gibi teknolojinin merkeziyetçi ve insanı edilgenleştiren yapılar oluşturduğu yönündeki eleştirilerin Neo-Luddizmin entelektüel zeminine katkı sağladığı söylenebilir (Mumford, 2010). Ancak Neo-Luddizm, teknoloji eleştirisini ekonomik boyutun ötesine taşıyarak kültürel ve çevresel endişeleri de dahil etmiştir (Lukacs, 1972).

Post-Luddizm ise Luddite ve Neo-Luddist eleştirel mirası yapay zeka çağının özgün dinamiklerine uyarlayarak; yapay zeka, dijital gözetim, çevre ve otomasyon gibi alanlardaki sorunlara odaklanmaktadır. Bu post-luddist bakış açısı, teknolojinin sadece bireyler üzerinde değil, aynı zamanda toplumsal yapılar üzerinde de ciddi etkileri olabileceği fikrini merkeze almaktadır. Çünkü teknolojinin etkisi, sadece üretim süreçleri ve diğer ekonomik yapılar üzerinde değil, aynı zamanda toplumun sosyolojik, psikolojik, kültürel farklı alanlarında da görülmektedir (Mumford, 2010). Post-Luddizm'in bu evrimsel tepkisi, politik ve ekonomik güç ilişkileri tarafından da şekillendirilen (Noble, 2017) modern teknolojinin toplumsal etkileri ve kültürel boyutlarıyla da yakından ilgilidir (Lukacs, 1972; Bridle, 2018).

Klasik Luddizm'de ana endişe fiziksel makinelerin mavi yakalı emeğe etkisi iken, Neo-Luddizm'de endişe yelpazesi içine yavaş yavaş beyaz yakalıları da alacak şekilde genişlemiştir. Post-Luddizm ise yapay zekanın algoritmik yapısı, büyük veri potansiyeli, dijital gözetim kapasitesi ve otomasyonun *her tür* emeğe etkisi gibi güncel sorunları merkeze alır (Darıcı ve ark., 2024).

Post-Luddizm'i öncüllerinden ayıran temel farkların birincisi 'Odak Alanı' dır. Fiziksel makineler ve sanayi sonrası teknolojilerden; veri tabanlı, algoritmik, yapay zeka ve robotik teknolojilerine geçiş olarak ifade edilebilir. İkinci fark 'Etkilenen Kesim' dir. Mavi-beyaz yakalıları, zanaatkarları, yaratıcı endüstri profesyonellerini, sanatçıları kısacası toplumun genelini kapsayan geniş bir kesimdir. Üçüncü fark ise 'Eleştiri Kapsamı'dır. İş kaybı ve çevresel etkilerin yanı sıra, algoritmik önyargı, mahremiyet ihlali, dijital profillemeye, dijital manipülasyon ve gözetim kapitalizmi gibi yapay zekaya özgü yeni etik, davranışsal, psikolojik ve sosyal sorunlar eleştiri kapsamı içinde değerlendirilebilir. Dördüncü fark ise 'Temel Kaynak' noktasındadır. Geleneksel makineleşme veya sanayi sonrası kompleks teknolojiler yerine veri, algoritmalar ve işlem gücünün birleşimiyle ortaya çıkan yeni küresel güç yapıları bu noktada ele alınmaktadır.

Post-Luddizm tarihin farklı evrelerinde teknolojik değişimin yol açtığı insani ve toplumsal sorunlara ilişkin süreklilik gösteren endişelerin, yapay zeka çağının özgün bağlamında yeniden formüle edilmiş halidir. Ancak bu noktada Post-Luddizmin ne klasik Luddizmin ne de Neo-Luddizmin eylem biçimlerini savunmadığını ifade etmekte yarar vardır. Bunun yerine, teknolojinin toplumsal olarak inşa edildiği (Bijker ve ark., 1994; Silverstone ve Williams, 2004) ve politik tercihlerle şekillendirildiği (Feenberg, 2002; Noble, 2017), antideterminist anlayışla, yapay zekanın, robotik ve dijital teknolojilerin sorumlu ve insan odaklı bir şekilde geliştirilmesini ve kullanılmasını savunmaktadır. Tablo 1'de Luddizm, Neo-Luddizm ve Post-Luddizm arasındaki temel farklılıklar özetlenmektedir:

Tablo 1: Luddizm, Neo-Luddizm ve Post-Luddizm Karşılaştırması

	Luddizm	Neo-Luddizm	Post-Luddizm
Zaman Dilimi	Sanayi Devrimi İlk Safhası (1811-1816)	Sanayi Sonrası Dönem (20. Yüzyıl Ortası +)	Dijital ve Yapay Zeka Çağı (21. Yüzyıl +)
Ana Odak Teknoloji	Tekstil Makineleri	Bilgisayarlar, Nükleer Enerji, Biyoteknoloji, Otomasyon	Yapay Zeka, Otomasyon (Her Türlü), Dijital Gözetim, Büyük Veri, Algoritmalar, Robotik Teknoloji
Temel Endişeler	İş Kaybı, Ücret Düşüşü, Mesleki Onur Kaybı, Ekonomik Güvencesizlik	Çevresel Etki, Toplumsal Yabancılaşma, İnsan Kontrolünün Azalması, Teknolojinin Kötüye Kullanımı	İş Kaybı (Her Türlü Emek), Dijital Gözetim & Mahremiyet, Algoritmik Önyargı, Etik İkilemler, Çevresel Ayak İzi, Dijital Manipülasyon, Dijital Profillemeye, Yapay Zeka ve Robotik Anthropomorfizasyon
Etkilenen Kesim	Vasıflı Zanaatkarlar (Mavi Yaka)	Geniş Kapsam (Entelektüeller, Aktivistler, Genel Toplum)	Tüm Çalışanlar (Mavi Yaka, Beyaz Yaka, Her Türlü Yaratıcı Emek Dahil), Sanatçılar, Öğretmenler, Gazeteciler, Tasarımcılar, Bireyler ve Toplum
Temel Eylem Biçimi	Makine Tahribatı, Doğrudan Eylem	Entelektüel Eleştiri, Yayıncılık, Aktivizm, Toplumsal Hareketler	Teorik Çerçeve Oluşturma, Eleştirel Analiz, Politika Savunuculuğu, Farkındalık Yaratma, Bireysel ve Toplumsal Denetim
Teknolojiye Bakış (Örtük/Açık)	Tehdit Edici Araçların Belirli Kullanımına Tepki	Teknolojinin Potansiyel Olarak Yıkıcı veya Yabancılaştırıcı Gücü	Toplumsal Olarak İnşa Edilen, Politik Bir Güç, İnsan Merkezli Olarak Yönlendirilmesi Gereken
Ana Teori/İlham	Ekonomik & Sosyal Değişime Direniş	Çevre Hareketleri, Teknolojik Hegemonya, Toplumsal Yabancılaşma	Antideterminizm, Gözetim Çalışmaları, AI Etiği, Dijital Emek Çalışmaları
Kapsam (Emek Dışında)	Sınırlı (Ekonomik Güvenlik)	Geniş (Çevre, Kültür, Kontrol)	Çok Kapsamlı (Mahremiyet, Etik, Çevre, Politik Güç, Algoritmik Yönetim vb.)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bu tablo, Post-Luddizm'in tarihsel öncülleriyle olan bağıını kurarken, aynı zamanda AI çağına getirdiği yeni dinamikler ve endişeler doğrultusunda nasıl farklılaştığını ve eleştiri alanını nasıl genişlettiğini net bir şekilde göstermektedir. Bu açıdan Post-Luddizm, Luddizmin emek kaygısını ve Neo-Luddizm'in daha geniş toplumsal/çevresel kaygılarını yapay zekanın getirdiği algoritmik ve dijital güç yapıları bağlamında genişleterek ele alan bir çerçevedir.

Post-Luddizm'in Temel İlkeleri

Bu ilkeler, akımın hem tarihsel köklerinden beslenir hem de güncel zorluklara yönelik duruşunu belirler. Bu ilkeler aşağıda sırasıyla açıklanmıştır.

Teknolojinin Eleştirel İncelemesi: Her teknolojik gelişme otomatik olarak ilerleme veya iyilik anlamına gelmez. Yeni teknolojiler, işsizlik, mahremiyet kaybı, sosyal eşitsizlikler ve çevre kirliliği gibi sorunları da beraberinde getirebilir (Wajcman, 2020; Carr, 2014). Teknoloji yalnızca teknik değil, aynı zamanda kültürel ve örgütsel boyutlarıyla da ele alınması gerekir (Pacey, 1985). Teknolojik ilerlemenin yan etkileri, toplumsal refahı tehdit edebilecek boyutlara ulaşabilir. Teknolojik yenilikler ve toplumsal ilerleme arasındaki ilişkiyi her zaman için doğrusal olarak nitelendirmek hatalıdır. Teknolojinin her soruna çözüm olduğuna dair fikir yani "solutionism" bu noktada eleştirilebilir; çünkü sosyal bağlamı göz

ardı etmek yaratacağı sonuçlar açısından tehlikeli olabilir (Morozov, 2013). Teknolojik gelişmeler çeşitli toplumsal gruplar üzerinde farklı etkiler ve sonuçlar doğurabilir. Post-Luddizm’de teknolojinin eleştirel incelenmesi, her yeniliğin getirdiği avantajlar kadar dezavantajları da anlamaya yönelik bir çabayı içermektedir. Bu çaba teknolojinin toplumların gelişmesi için bir araç olmasına rağmen, kontrolsüz kullanım, regülasyon eksiklikleri, teknoloji devlerinin güç mücadelesi gibi nedenlerden dolayı büyük toplumsal sorunlara da yol açabileceğini endişesinden hareket etmektedir. Teknolojilerin toplumsal bağlamlar içerisinde değerlendirilmesi ve etkilerinin daha kapsamlı bir şekilde incelenmesi gerekmektedir (Gunkel, 2012).

Teknolojik Determinizme Karşı Çıkış: Post-Luddizm teknolojinin insan toplumu üzerinde kaçınılmaz bir etkisi olduğu fikrine karşı çıkmaktadır. Teknoloji toplumsal olarak inşa edilir ve belirli toplumsal değerler ve güç ilişkileri tarafından da ayrıca şekillendirilir (Bijker ve ark., 1994; Silverstone ve Williams, 2004). Bu nedenle teknolojinin gelişimi özünde politik bir süreçtir ve demokratik katılımı bu süreç yönlendirilebilir (Feenberg, 2002). Teknolojinin gelişim ve kullanım şekli, toplumsal tercihler, politikalar ve değerler ile şekillendirilebilir. Post-Luddistler, teknolojinin görünen kaçınılmazlığına karşı çıkarak, onun özgür irade ve bilinçli kolektif eylemlerle yeniden biçimlendirilmesi gerektiğini savunurlar. Post-Luddist yaklaşım teknolojinin insan odaklı toplumsal faydaya hizmet edecek şekilde düzenlenmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Post-Luddistlere göre teknoloji bir araçtır ve nihayetinde insan refahı ve faydası için kullanılması gerekmektedir. Nihayetinde toplumların bu aracı nasıl kullanacağı konusunda seçim yapma özgürlüğüne sahip olması gerektiğini savunur. Devletler ve hükümetler eylem ve düzenlemelerinde teknolojinin toplumsal refahı artıracak ve eşitsizlikleri azaltacak kullanımlarını öncelemelidir. Post-Luddizm, bu bağlamda, teknolojinin demokratik süreçlerle ve etik değerlerle şekillendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Yerel ve İnsan Merkezli Çözümler: Post-Luddizm, büyük ve merkezi konumlanmış teknolojik sistemlere karşı çıkmaktadır. Bunun yerine yerel, sürdürülebilir ve insan merkezli teknolojilere (Schumacher, 1973; Illich, 1973) öncelik verilmesi gerektiğini savunmaktadır. Teknolojinin gelişimi, sadece ekonomik kârlılık ve ütopyan ilerlemeler doğrultusunda değil, insanın temel gereksinimleri ve toplumsal çıkarları doğrultusunda düzenlenmelidir. Yerel çözümler, büyük teknoloji devlerinin merkezi kontrolüne alternatif olabilir. Bu çerçeveden bakıldığında post-Luddizm lokal ihtiyaçlara doğrudan yanıt veren teknolojik uygulamalar geliştirilmesini amaçlamaktadır. Böylece yerel ve insan merkezli çözümler, teknoloji ile toplum arasındaki ilişkiyi insan yönelimli yeniden yapılandırabilir. Örneğin zanaatkarlık gibi mesleklerin insan odaklı bir teknolojiyle varlığına katkı sağlanmalı, ürünleri desteklenmelidir (Sennett, 2008). Bu tür çözümler, bireylerin kendi toplulukları içinde daha fazla kontrol sahibi olmalarını ve kendi ihtiyaçlarına uygun çözümler geliştirmelerini de teşvik eder. Küçük ölçekli ve yerel teknolojiler, toplumların ihtiyaçlarına daha iyi yanıt verebilir ve çevresel sürdürülebilirliği destekleyebilir (Schumacher, 1973). Bu aynı zamanda teknolojinin insanları değil, insanların teknolojiyi şekillendirmesi gerektiği fikrini de desteklemektedir.

Özgürlük ve Mahremiyetin Korunması: Post-Luddizm; dijital profillemeye, dijital izleme, veri toplama ve gözetim teknolojilerinde bireysel özgürlüklerin ve mahremiyetin korunmasının önemine vurgu yapmakta, taşıdığı riskler sebebiyle bu teknolojilere karşı çıkmaktadır. Bu endişenin temelinde gözetim kapitalizmi kavramı (Zuboff, 2023) vardır ve kişisel verilerin doğrudan veya dolaylı yollarla ticari çıkar için adeta bir meta haline getirilmesini eleştirmektedir. Özgürlük ve mahremiyetin korunmasının modern toplumlarda giderek daha fazla önem kazanan bir konu olduğu günümüzde, post-Luddizmin eleştirdiği bu durum bireylerin özel hayatlarının kontrol altına alınması ve ticarileştirilmesi gibi riskleri beraberinde getirmektedir. Dijitalleşmenin, yapay zeka ve veri toplama teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla birlikte, bireylerin kişisel verilerinin korunması zorlaşmakta ve mahremiyet ihlalleri gün geçtikçe artmaktadır. Bu bağlamda teknolojinin özgürlük ve mahremiyet üzerinde ciddi etkileri vardır (Cohen, 2012; Nissenbaum, 2009) ve gözetim toplumu kavramı üzerinden bakıldığında teknolojik gözetimin toplumsal kontrol mekanizmalarını da güçlendirdiği ifade edilebilir (Lyon, 2007). Post-Luddizm, bu bağlamda bireylerin özgürlüklerini ve özel hayatlarını korumak adına, dijital gözetim uygulamalarına karşı bilinçli bir duruş sergilemektedir.

Ekolojik Duyarlılık: Post-Luddizm teknolojinin çevreye verdiği zararlı etkilerine dikkat çekerek sürdürülebilir çözümler üretmeyi savunmaktadır. Teknolojik gelişmelerin gezegenin sınırlarını zorlamadan, ekolojik sürdürülebilirlik ilkelerine uygun olarak yürütülmesi gerektiği öne çıkarmaktadır.

Yapay zekanın gittikçe artan enerji ihtiyacı gibi teknolojinin çevre üzerinde büyük bir baskı oluşturabileceği ve doğal kaynakların tükenmesine yol açabileceği endişelerini taşımaktadır. Teknolojik ilerlemenin ve ekonomik büyümenin çevresel sınırları aşılmamalı ve teknolojinin ekolojik ayak izi azaltılmalıdır (Maxwell ve Miller, 2012). Post-Luddizm ekolojik duyarlılığı öncüller ve teknolojik gelişmelerin çevresel sürdürülebilirlik ilkelerine uygun olarak yönlendirilmesini savunur. Bu doğrultuda, çevreye zarar veren teknolojilerin yerine, daha sürdürülebilir ve çevre dostu çözümler geliştirilmelidir. Post-Luddizm, teknolojinin çevresel sınırlar aşmaması, etkilerini minimize edecek yeniliklerin teşvik edilmesi gerektiğini vurgulamakta ve bu konuda toplumsal farkındalık yaratmayı amaçlamaktadır.

Teknoloji ve Emegın İlişkisi: Post-Luddizm, otomasyon ve yapay zeka gibi yeni teknolojilerin iş gücü üzerindeki etkilerine odaklanarak, emekçilerin haklarının korunması gerektiğini savunmaktadır. Teknoloji ve emegın ilişkisi, üretim süreçlerini yavaş yavaş yapay zekanın devralmasıyla birlikte yeniden tanımlanmaktadır. Birçok işin yapay zeka tarafından yapılmasına olanak tanıyan teknolojiler arttıkça çalışanların rolleri ve iş tanımları da değiştirmektedir. Post-Luddizm, bu değişim sürecinde klasik Luddist anlayıştan devrıldığı işsizlik ve işsiz kalma korkusunu, sadece işin makineden dolayı kaybı olarak değil aynı zamanda insanın aile ve toplumsal onurunun zedelenmesi olarak görmektedir. Özellikle yapay zeka nedeniyle işsiz kalan veya kalabilecek, belirli meslek gruplarındaki emekçilerin haklarının korunması ve yeni ekonomik modellerin benimsenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Farklı ülkelerde dijital platformların işgücü piyasası üzerindeki etkileri ve teknolojik değişimlerin emek-sermaye ilişkilerini nasıl dönüştürdüğüne ilişkin araştırmalar bu platformların işçi haklarını ve sosyal güvenliği tehdit edebileceğini vurgulamaktadır (Standing, 2011). Bu nedenle teknolojik gelişmelerin emekçilerin çıkarlarını gözetecek şekilde yönetilmesi, sosyal güvenlik sistemlerinin yapay zeka gibi teknolojiler nedeniyle işsiz kalma risklerini de giderecek şekilde revize edilmesi gerekmektedir.

Post-Luddist Eleştiriler Alanları: Temel Endişeler

Post-Luddizm yapay zeka çağının getirdiği somut sorun alanlarına yönelik çeşitli eleştirilerde bulunmaktadır. Bu eleştiriler, Post-Luddizm'in yapay zeka çağındaki ana endişelerini yansıtmaktadır. Post-Luddizm'in bu eleştiriler alanları aynı zamanda literatürde dağınık bir şekilde bulunan bazı tartışmaları da belirli oranda içermekte ve bir araya getirmektedir. Bu eleştiriler aşağıda sırasıyla açıklanmıştır

Algoritmik Güç, Gözetim ve Mahremiyetin İhlali: Yapay zeka, büyük veri analizi ve dijital gözetim gibi teknolojilerin ayrı ayrı gelişimi ve entegrasyonu; bireylerin sürekli izlenmesi, profillenerek davranışlarının tahmin edilmesi ve hatta manipüle edilmesi gibi durumlara neden olabilmektedir (Zuboff, 2023; Lyon, 2007). Bireysel özerkliği ve mahremiyet haklarını temelden tehdit eden (Cohen, 2012; Nissenbaum, 2009) bu durum Post-Luddist eleştirinin konusudur. Post-Luddist eleştiriler gözetim kapitalizminin (Zuboff, 2023) insan yaşamını adeta bir veri akışına çeviren ve ticari bir metaya dönüştüren yapısına şiddetle karşı çıkmaktadır. Yapay zekanın yüz tanıma sistemlerinde olduğu gibi kamusal alanda veya akıllı ev cihazlarında olduğu gibi özel alanda yarattığı bu gözetim potansiyelini sorgulamaktadır. Karmaşık sistemler üzerinde bireylerin veri üzerindeki kontrolünün ve bilinçlendirilmesinin sağlanması (Véliz ve Grunewald, 2018) ve şeffaflık temelli, GDPR, KVKK gibi ve daha güçlü yasal korumaların elzemliğini vurgulamaktadır. Post-Luddizm'in bu endişesi ve vurgusu teknolojinin bu şekilde kullanılmak zorunda olmadığı bir antideterminist anlayış ve insan mahremiyetinin öncelikli olduğu insan merkezli yaklaşımlardan kaynaklanmaktadır. Post-Luddizm'in antideterminist ilkesi insanların bu düzeyde gözetiminin teknolojinin kaçınılmaz bir sonucu olduğu değil, bunun politik ve ekonomik bir tercihin aslında bir sonucu olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda insan mahremiyeti ve özerkliğinin teknolojik her türlü potansiyelden çok daha fazla önemli olduğu gerçeğini vurgulamaktadır.

Teknolojik İşsizlik Korkusu ve Emegın Dönüşümü: Yapay zeka, robotik sistemler ve otomasyonun işgücü piyasası üzerindeki etkisi, Post-Luddist endişelerin tam da merkezinde yer almaktadır. Tarihsel Luddizm ile en belirgin bağı kuran noktası da burada yatmaktadır. Yapay zekanın sadece fiziksel ve rutin işleri değil, aynı zamanda yaratıcı, analitik ve karar verici görevleri de otomatize etme potansiyeli; yaygın işsizlik riskini (Brynjolfsson ve McAfee, 2014; Frank ve ark., 2019), mevcut işlerin niteliğinin düşmesi riskini ve korkusunu beraberinde getirmektedir (Brynjolfsson, 2022). Darıcı ve ark. (2024)

çalışması, bu endişelerin beyaz yakalıları arasında da yaygın olduğunu ve hatta işsizlik korkusunun yapay zekaya zarar verme eğilimini bile oluşturduğunu göstermektedir. Post-Luddist eleştiri, teknolojik ilerlemenin yol açtığı verimlilik artışının da adil bir şekilde dağıtılması gerektiğini ifade etmektedir. Ayrıca işçilerin teknolojik ilerlemeler bağlamında yeni beceriler kazanması için eğitim ve kendilerini geliştirme imkanlarının sağlanması gerektiğini de vurgulamaktadır. Dijital platform ekonomisi gibi yeni çalışma biçimlerinin emek sömürsüne yol açmasının önlenmesi gerektiğini savunmaktadır. Dahası, teknolojinin daha en başta salt hakim teknoloji devlerinin karlılığı için değil, her açıdan insana uygun, insana faydalı ve insan emeğini *tamamlayıcı* bir şekilde ve yeni bir kavram olarak *“tekno-empatik ergonomi”* (*techno-empathic ergonomics*) olarak tasarlanması gerektiğini vurgulamaktadır. Post-Luddizm'in bu yaklaşımı emek-teknoloji ilişkisine verdiği ve klasik Luddizm'den aldığı tarihsel birikimin AI çağındaki yansımasıdır.

Yapay Zekanın Çevresel Ayak İzi: Yapay zeka sistemlerinin geliştirilmesi ve çalıştırılması önemli miktarda enerji tüketimini gerektirir ve aynı zamanda elektronik atık üretmektedir (Zhuk, 2023; Strubell ve ark., 2020). Büyük veri merkezleri, soğutma sistemleri, yüksek performanslı işlemciler ve daha birçok yapı aslında küresel karbon emisyonlarını beslemektedir. Ayrıca, yapay zeka teknolojileri ile ilgili cihazların üretiminde nadir elementler de kullanılmakta ve katlanan elektronik atık sorunu çevresel kirliliği daha da artırmaktadır (Zhuk, 2023; Williams, 2011). Post-Luddist eleştiri teknolojik gelişimin gezegenin taşıma kapasitesini zorladığını ve yapay zekanın ekolojik maliyetinin şeffaf bir şekilde ortaya konularak değerlendirilmesi ve azaltılması gerektiğini savunmaktadır (Maxwell ve Miller, 2012). Post-Luddizm'in bu endişesi ekolojik duyarlılık ilkesinin yapay zeka çağındaki yansımasıdır. Bu bağlamda yapay zekanın sürdürülebilirlik hedeflerine katkı potansiyeli olduğu (Bracarense, 2022; Vinuesa ve ark., 2020) kabul edilmekle birlikte çevresel etkilerinin ekolojik duyarlılık ilkesi gereği sorgulanması gerektiğini vurgulamaktadır. Aslında Neo-Luddizm'in çevresel kaygılarının yapay zeka çağına yansıması olan bu endişe Post-Luddizm'in ekolojik duyarlılık ile yerel ve insan merkezli çözümler ilkelerinin harmanlanmasından doğar.

Etik ve Sosyal Yanlılıklar: Yapay zeka algoritmaları, eğitildikleri verilerdeki toplumsal önyargıları yansıtabilmekte veya bu önyargıları daha da güçlendirebilmektedir (Suresh ve Gutttag, 2021, Mehrabi ve ark., 2021). Bu durum, işe alım, kredi değerlendirme, hukuki kararlar veya kolluk kuvvetleri uygulamaları gibi birçok konuda ayrımcılığa, sosyal yanlılıklara yol açabilmektedir (O'Neil, 2016). Yapay zeka sistemlerinin şeffaflık eksikliği, yani "kara kutu" (black box) problemi; karmaşık olan derin öğrenme modellerinin girdileri alıp nasıl bir çıktı haline getirdiği veya karar ürettiği konusunun tam olarak insanlar tarafından anlaşılamadığı veya izlenemediği durumları ifade etmektedir (Guidotti ve ark., 2018, Adadi ve Berrada, 2018). Bu durum kimin sorumlu olduğu konusunda hesap verebilirlik, güven ve etik sorunlar yaratmaktadır (Bostrom ve Yudkowsky, 2014; Gunkel, 2012). Post-Luddist eleştiri, bu açıdan yapay zekanın gelişiminin sadece teknik bir ilerleme olarak değil aynı zamanda derin etik sorumluluklar içeren toplumsal bir eylem olarak görülmesi gerektiğini de vurgulamaktadır. Algoritmik adalet, şeffaflık, açıklanabilirlik ve insan kontrolünün gerekliliği gibi konular, Post-Luddist etik endişelerin odak noktasıdır.

Tartışma

Post-Luddizm hem bir kavram hem de bir düşünce akımı olarak yapay zeka çağına teknolojiye yönelik eleştirel literatüre önemli ve ayırt edici bir katkı sunma potansiyeli taşımaktadır. Bu bağlamda Post-Luddizm'in en önemli katkısının yapay zeka çağına getirdiği dağınık ve genellikle ayrı ayrı incelenen mahremiyet, istihdam, etik, çevre gibi çeşitli endişeleri, tarihsel olarak temellendirdiği bütüncül bir çerçeve içinde bir araya getirmesidir. Mevcut literatürde gözetim kapitalizmi (Zuboff, 2023), algoritmik adaletsizlik (O'Neil, 2016), teknolojik işsizlik (Brynjolfsson ve McAfee, 2014), eleştirel teknoloji teorisi (Feenberg, 2002) veya dijital emek çalışmaları (Standing, 2011) gibi kavramlar spesifik sorunlara veya belirli teorik yaklaşımlara odaklanmaktadır. Post-Luddizm bu farklı endişelerin temelde toplumsal olarak inşa edilmesi ve insan refahına odaklanması gereken teknoloji ihtiyacından kaynaklandığını öne sürmektedir. Post-Luddizm, bu farklı eleştiri akımlarının bir toplamı veya basit bir listesi olmanın ötesinde, yapay zekanın insan üzerindeki etkilerinin birbirini tetikleyen ve güçlendiren, karmaşık ve sistemik bir bütün oluşturduğu argümanını savunmaktadır. Örneğin, algoritmik gözetim sadece mahremiyet sorunu değil, aynı zamanda emek yönetimi (dijital emek), tüketici manipülasyonu (gözetim kapitalizmi) ve potansiyel ayrımcılık (algoritmik adalet) gibi farklı alanları da etkilemektedir. Post-

Luddizm, bu tür kesişimleri analiz etmek için entegre bir dil sunmaktadır. Bu sentezleyici yaklaşım, yapay zeka sorunlarının karmaşıklığını daha iyi kavramamızı ve çözüm arayışlarında farklı alanları birleştiren stratejiler geliştirmemizi sağlamaktadır.

Post-Luddizm'in bir diğer katkısı ise günümüzün teknolojik endişelerini Sanayi Devrimi'ne kadar uzanan bir eleştiri geleneği içine yerleştirmesidir. Bu tarihsel bağ ile mevcut sorunların tamamen yeni olmadığını, aksine teknolojik değişimin toplumsal sonuçlarına dair süregelen insani ve toplumsal kaygıların aslında modern tezahürleri olduğunu göstermektedir. Bu tarihsel perspektif, geçmişteki teknolojik dönüşümlerden ve onlara verilen tepkilerden ders çıkarmamıza yardımcı olabilir ve güncel zorluklarla başa çıkmada bir bilinç katmanını sunabilir.

Post-Luddizm'in antideterminist ve politik vurgusu da önemli katkılarından biridir. Post-Luddizm'in teknolojinin kaçınılmaz olduğu fikrine karşı çıkması ve teknolojik gelişimin toplumsal ve politik bir süreç olduğunu vurgulaması (Feenberg, 2002; Noble, 2017), teknolojik geleceğin pasifçe kabul edilmesi yerine aktif olarak insan odaklı tasarlanması ve şekillendirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu, politika yapımcılar, teknoloji geliştiriciler, sivil toplum ve bireyler için önemli bir düşünme ve sorumluluk alanı açmaktadır. Yapay zeka alanındaki etik kurallar, veri yönetimi, otomasyonun etkileri, işsizlik vb. düzenleme ve tartışmalar da Post-Luddist ilkelerin pratikteki yansımaları olarak görülebilir.

Post-Luddizm insan merkezli pusulası; insan refahını, onurunu ve mahremiyetini teknolojik gelişimin de yapay zeka tartışmalarının da merkezine koyar. Bu çerçevede teknolojinin sadece teknik veya ekonomik verimliliğine odaklanmak yerine, toplumsal etkileri, eşitliği ve bireysel hakları önceliklendiren yaklaşımlarını teşvik etmektedir (Schumacher, 1973).

Sonuç ve Öneriler

Bu makalede Darıcı ve ark. (2024) tarafından literatürde ilk kez analitik-empirik çalışması yapılan ve kamuoyunda 'yapay zeka nedeniyle işsiz kalma korkusu' olarak bilinen Post-Luddizm kavramı, yapay zeka çağının getirdiği karmaşık teknolojik ve toplumsal sorunları anlamak için bütüncül ve eleştirel çerçevede incelenmiştir. Çalışmada, Post-Luddizm'in tarihsel Luddite ve Neo-Luddist mirası nasıl devraldığı, temel ilkelerinin ve endişelerinin neler olduğu ve yapay zeka çağındaki ana eleştiri alanlarının bu ilkelerden nasıl doğduğu analiz edilmiştir. Post-Luddizm'in mevcut eleştirel teknoloji literatüründeki farklı endişeleri bir araya getiren sentezleyici gücü ve insan merkezli antideterminist duruşu kavramın temel katkıları olarak belirlenmiştir.

Post-Luddizm, yapay zeka ve geleceğin teknolojileriyle ilişkimizi pasif bir kabulleniş yerine, bilinçli, eleştirel ve sorumlu bir etkileşim olarak şekillendirme potansiyeli sunmaktadır. Teknolojiye dair tartışmalarda sadece teknik ve ekonomik faktörlerin değil aynı zamanda insani ve toplumsal boyutların da eşit derecede önemli olduğunu vurgulamaktadır.

İlerleyen çalışmalarda Post-Luddist yaklaşım; otonom araçlar, algoritmik kredi puanlaması, vatandaşlık veya yapay zeka destekli gözetim sistemleri gibi uygulamaların toplumsal etkilerini analiz etmek için ampirik çalışmalarda kullanılabilir. Ayrıca Post-Luddizm'in yapay zeka etiği, dijital sosyoloji, gözetim çalışmaları ve dijital emek çalışmaları gibi mevcut eleştirel alanlardaki algoritmik önyargı, gözetim kapitalizmi, dijital emek gibi diğer kavramlarla ortak ve farklı yönlerinin derinlemesine teorik karşılaştırması yapılabilir. Post-Luddizm'in sadece yapay zeka ile sınırlı kalmayıp, sentetik biyoloji, nöroteknoloji veya iklim mühendisliği gibi diğer yeni ve gelişmekte olan teknolojilere yönelik eleştiriler için de kullanılabilir. Post-Luddist ilkelerin yapay zeka yönetişimi, teknoloji regülasyonları ve işgücü piyasası politikaları için somut önerilere nasıl dönüştürülebileceğine dair politika odaklı araştırmalar yapılabilir. Post-Luddist endişelerin toplumun farklı kesimleri tarafından nasıl algılandığına ve bu endişelerin teknoloji karşıtı veya sorumlu teknoloji yanlısı toplumsal hareketleri nasıl etkilediğine dair sosyolojik araştırmalar için de çerçeve sağlayabilir. Post-Luddizm teknolojinin daha en başta salt hakim teknoloji devlerinin karlılığı için değil, her açıdan insana uygun, insana faydalı ve insan emeğini tamamlayıcı bir şekilde ve yeni bir kavram olarak "*tekno-empatik ergonomi*" (*techno-empathic ergonomics*) olarak tasarlanması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu kavram gelecek araştırmalar tarafından detaylı bir şekilde ele alınabilir.

Sonuç olarak, Post-Luddizm, yapay zeka çağının hızla değişen teknolojik manzarasında eleştirel düşünce için gerekli olan bütüncül, tarihsel ve insan merkezli bir çerçeve sunmaktadır. Bu makale,

kavramın temel taşlarını döşemeyi amaçlamış olup, gelecekte yapılacak araştırmalarla bu çerçevenin analitik gücünün ve pratik uygulamalarının daha da genişletileceğine inanılmaktadır. Post-Luddist bakış açısı, *teknolojinin sadece ne yapabileceği değil, insan için ne yapması gerektiği* sorusuna odaklanarak, daha adil, sürdürülebilir ve insancıl bir teknolojik geleceğin inşasına katkı sağlama potansiyeli taşımaktadır.

Kaynaklar

- Adadi, A., & Berrada, M. (2018). Peeking Inside the Black-box: A Survey on Explainable Artificial Intelligence (XAI). *IEEE* access, 6, 52138-52160. <http://dx.doi.org/10.1109/ACCESS.2018.2870052>
- Bijker, W. E., Hughes, T. P., & Pinch, T. J. (1994). *The Social Construction of Technological Systems: New Directions in the Sociology and History of Technology*. MIT press.
- Binfield, K. (2006). Luddites et Luddizme. *Tumultes*, 27(2), 159-171.
- Bostrom, N., & Yudkowsky, E. (2018). The Ethics of Artificial Intelligence. In *Artificial Intelligence Safety and Security* (pp. 57-69). Chapman and Hall/CRC.
- Bracarense, N., Bawack, R. E., Fosso Wamba, S., & Carillo, K. D. A. (2022). Artificial Intelligence and Sustainability: A Bibliometric Analysis and Auture Research Directions. *Pacific Asia Journal of the Association for Information Systems*, 14(2), 9. <http://dx.doi.org/10.17705/1pais.14209>
- Bridle, J. (2018). *New Dark Age: Technology and The End of The Future*. Verso Books.
- Brynjolfsson, E. (2022). The Turing Trap: The Promise & Peril of Human-like Artificial Intelligence. *Daedalus*, 151(2), 272-287. https://doi.org/10.1162/daed_a_01915
- Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014). *The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in A Time of Brilliant Technologies*. WW Norton & company.
- Carr, N. (2014). *The Glass Cage: Automation and Us*. W. W. Norton & Company.
- Cohen, J. E. (2012). *Configuring the Networked Self: Law, Code, and the Play of Everyday Practice*. Yale University Press.
- Darıcı, S., Riaz, M., Demir, G., Gencer, Z. T., & Pamucar, D. (2024). How Will I Break AI? Post-Luddizm in the AI Age: Fuzzy MCDM Synergy. *Technological Forecasting and Social Change*, 202, 123327. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2024.123327>
- Feenberg, A. (2002). *Transforming Technology: A Critical Theory Revisited*. Oxford University Press.
- Frank, M. R., Autor, D., Bessen, J. E., Brynjolfsson, E., Cebrian, M., Deming, D. J., ... & Rahwan, I. (2019). Toward Understanding the Impact of Artificial Intelligence on Labor. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 116(14), 6531-6539. <https://doi.org/10.1073/pnas.1900949116>
- Guidotti, R., Monreale, A., Ruggieri, S., Turini, F., Giannotti, F., & Pedreschi, D. (2018). A Survey of Methods for Explaining Black Box Models. *ACM Computing Surveys (CSUR)*, 51(5), 1-42. <https://doi.org/10.1145/3236009>
- Gunkel, D. J. (2012). *The Machine Question: Critical Perspectives on AI, Robots, and Ethics*. MIT Press.
- Illich, I. (1973). IVAN ILLICH: Inverting Politics, Retooling Society: From Tools for Conviviality. *The American Poetry Review*, 2(3), 51-53. <http://www.jstor.org/stable/27774638>
- Jones, S. E. (2013). *Against Technology: From the Luddites to Neo-Luddizm*. Routledge.
- Lukács, G. (1972). *History and Class Consciousness: Studies in Marxist Dialectics*. MIT Press.
- Lyon, D. (2007). *Surveillance Studies: An Overview*. Polity.
- Maxwell, R., & Miller, T. (2012). *Greening the Media*. Oxford University Press.
- McKay, E. (2020). Luddizm, Isolation and Education. *Journal for Activist Science and Technology Education*, 11(2), 55-59. <https://doi.org/10.33137/jaste.v11i2.34535>
- Mehrabi, N., Morstatter, F., Saxena, N., Lerman, K., & Galstyan, A. (2021). A survey on Bias and

- Fairness in Machine Learning. *ACM Computing Surveys (CSUR)*, 54(6), 1-35. <https://doi.org/10.1145/3457607>
- Morozov, E. (2013). *To Save Everything, Click Here: The Folly of Technological Solutionism*. PublicAffairs.
- Mumford, L. (2010). *Technics and Civilization*. University of Chicago Press.
- Nissenbaum, H. (2009). *Privacy in Context: Technology, Policy, and the Integrity of Social Life*. In *Privacy in Context*. Stanford University Press.
- Noble, D. (2017). *Forces of Production: A Social History of Industrial Automation*. Routledge.
- O'Neil, C. (2016). *Weapons of Math Destruction: How Big Data Increases Inequality and Threatens Democracy*. Crown.
- Pacey, A. (1985). *The Culture of Technology*. MIT press.
- Sabie, S., Soden, R., Jackson, S., & Parikh, T. (2023, April). Unmaking as Emancipation: Lessons and Reflections from Luddism. In *Proceedings of the 2023 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems* (pp. 1-15). <https://doi.org/10.1145/3544548.3581412>
- Schumacher, E. F. (1973). *Small is Beautiful: Economics as if People Mattered*. London: Blond & Briggs.
- Sennett, R. (2008). *The Craftsman*. Yale University Press.
- Silverstone, R., & Williams, R. (2004). *Television: Technology and Cultural Form*. Routledge.
- Standing, G. (2011). *The Precariat: The New Dangerous Class* (p. 208). Bloomsbury Academic.
- Strubell, E., Ganesh, A., & McCallum, A. (2020, April). Energy and Policy Considerations for Modern Deep Learning Research. In *Proceedings of the AAAI Conference on Artificial Intelligence* (Vol. 34, No. 09, pp. 13693-13696). <https://doi.org/10.1609/aaai.v34i09.7123>
- Suresh, H., & Guttat, J. (2021, October). A Framework for Understanding Sources of Harm Throughout the Machine Learning Life Cycle. In *Proceedings of the 1st ACM Conference on Equity and Access in Algorithms, Mechanisms, and Optimization* (pp. 1-9). <https://doi.org/10.1145/3465416.3483305>
- Thompson, E. P. (2016). *The Making of the English Working Class*. Open Road Media.
- Véliz, C., & Grunewald, P. (2018). Protecting Data Privacy is Key to a Smart Energy Future. *Nature Energy*, 3(9), 702-704. <https://doi.org/10.1038/s41560-018-0203-3>
- Vinuesa, R., Azizpour, H., Leite, I., Balaam, M., Dignum, V., Domisch, S., ... & Fuso Nerini, F. (2020). The Role of Artificial Intelligence in Achieving the Sustainable Development Goals. *Nature Communications*, 11(1), 233. <https://doi.org/10.1038/s41467-019-14108-y>
- Wajcman, J. (2020). *Pressed for Time: The Acceleration of Life in Digital Capitalism*. University of Chicago Press.
- Williams, E. (2011). Environmental Effects of Information and Communications Technologies. *Nature*, 479(7373), 354-358. <https://doi.org/10.1038/nature10682>
- Winner, L. (2020). *The Whale and the Reactor: A Search for Limits in an Age of High Technology*. University of Chicago Press.
- Zhuk, A. (2023). Artificial Intelligence Impact on the Environment: Hidden Ecological Costs and Ethical-legal Issues. *Journal of Digital Technologies and Law*, 1(4), 932-954. <https://doi.org/10.21202/jdtl.2023.40>
- Zuboff, S. (2023). *The Age of Surveillance Capitalism*. In *Social Theory Re-wired* (pp. 203-213). Routledge.

Review Article

AI Çağında İnsan Odaklı Eleştirel Bir Düşünce Akımı: Post-Luddizm

A Human-Oriented Critical Thought Movement in the Age of AI: Post-Luddism

Sefer DARICI

Doç. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

İletişim Fakültesi

sdarici@cumhuriyet.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-3630-4511>

Extended Abstract

The evolution from Luddism to Post-Luddism has been shaped by changing labor dynamics and social reactions to technology since the Industrial Revolution. While in the early Luddite movement, machines threatened workers' livelihoods, in contemporary Post-Luddism, artificial intelligence and digitalization emerge as threats to individuals' privacy and employment opportunities. In this sense, Post-Luddism stands out as a movement that questions the ethical boundaries of technology and considers both the benefits and harms of technology.

Post-Luddism considers not only the economic impacts of technology but also the changes it creates on individual and societal levels. In this context, it emphasizes that technological developments do not only mean innovation and progress, but can also bring with them various social, cultural, and environmental problems. Post-Luddism conducts in-depth analyses on issues such as increasing social inequalities, loss of privacy, environmental degradation, and the strengthening of social control mechanisms. This movement emphasizes the necessity of guiding technology in a beneficial and sustainable way. In this context, Post-Luddism is a movement that analyzes the transformative effects of technology on individuals and society and reinterprets and repositions technology in a human-centered way.

This study aims to explain Luddism, Neo-Luddism, and Post-Luddism through their historical origins and reasons for emergence, highlighting their differences and perspectives, and explaining the basic principles and areas of criticism of Post-Luddism. This study is the first in the literature to explain Post-Luddism with its principles and areas of criticism, and to differentiate it from other Luddite movements. Furthermore, the concept of "techno-empathic ergonomics" is used for the first time in this article. The article first discusses the historical Luddite Movement and the evolution of Luddism from a historical perspective. Then, the fundamental principles of Post-Luddism are examined one by one, followed by a detailed explanation of the areas of Post-Luddite criticism and concerns.

While classical Luddism primarily focused on the impact of physical machines on blue-collar labor, Neo-Luddism broadened its scope to gradually include white-collar workers. Post-Luddism, on the other hand, centers on contemporary issues such as the algorithmic nature of artificial intelligence, the potential of big data, the capacity for digital surveillance, and the impact of automation on all types of labor (Darıcı et al., 2024).

The first fundamental difference that distinguishes Post-Luddism from its predecessors is the 'Area of Focus'. This can be described as a shift from physical machines and post-industrial technologies to data-driven, algorithmic, artificial intelligence, and robotic technologies. The second difference is the 'Affected Segment'. This includes a broad segment of society, encompassing blue-collar and white-collar workers, artisans, creative industry professionals, artists, and in short, the general public. The third

difference is the 'Scope of Criticism'. In addition to job losses and environmental impacts, new ethical, behavioral, psychological, and social problems specific to artificial intelligence, such as algorithmic bias, privacy violations, digital profiling, digital manipulation, and surveillance capitalism, are considered within the scope of criticism. The fourth difference lies in the 'Primary Source'. Instead of traditional mechanization or post-industrial complex technologies, new global power structures arising from the combination of data, algorithms, and processing power are addressed at this point.

The fundamental principles of Post-Luddism are rooted in the movement's historical origins and also define its stance on contemporary challenges. These principles are: 1. Critical Examination of Technology 2. Opposition to Technological Determinism 3. Local and Human-Centered Solutions 4. Protection of Freedom and Privacy 5. Ecological Sensitivity 6. The Relationship Between Technology and Labor.

Post-Luddism offers various criticisms of the concrete problem areas brought about by the age of artificial intelligence. These criticisms reflect Post-Luddism's main concerns in the age of artificial intelligence. These areas of criticism also encompass and bring together certain discussions scattered throughout the literature. These criticisms include: 1- Algorithmic Power, Surveillance, and Violation of Privacy; 2- Fear of Technological Unemployment and the Transformation of Labor: Emphasizing that technology should be designed not solely for the profitability of dominant technology giants, but in a way that is suitable for and beneficial to humanity in every respect, and as a new concept, "techno-empathic ergonomics," complementing human labor; 3- The Environmental Footprint of Artificial Intelligence; 4- Ethical and Social Biases.

This article examines the concept of Post-Luddism, which was first analyzed empirically and analytically in the literature by Darıcı et al. (2024) and is known in the public sphere as the "fear of unemployment due to artificial intelligence," within a holistic and critical framework to understand the complex technological and social problems brought about by the age of artificial intelligence. The study analyzes how Post-Luddism inherits the historical Luddite and Neo-Luddite legacy, what its fundamental principles and concerns are, and how its main areas of criticism in the age of artificial intelligence stem from these principles. Post-Luddism's synthesizing power, which brings together different concerns in the existing critical technology literature, and its human-centered anti-determinist stance are identified as the concept's main contributions. Post-Luddism offers the potential to shape our relationship with artificial intelligence and future technologies not as passive acceptance, but as a conscious, critical, and responsible interaction. It emphasizes that in discussions about technology, not only technical and economic factors but also human and social dimensions are equally important.